

مقایسه توانایی دو نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده و نظریه شناختی - اجتماعی مسیر شغلی در پیش‌بینی گرایش به خوداشتغالی در بین دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان

مسعود یزدان‌پناه^۱، بهمن خسروی‌پور^۲ و یوسف آزادی^۳

۱- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، اهواز، ایران.

۲- استاد گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، اهواز، ایران

۳- دانشجوی دکترا توسعه کشاورزی، گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

چکیده

بیکاری و افزایش شمار دانش‌آموختگان دانشگاهی از جمله مهم‌ترین چالش‌هایی است که ایران با آن روبه‌رو است. به طوری که این مسئله جزء بزرگ‌ترین درگیری‌های ذهنی برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران، والدین و جوانان، به ویژه دانش‌آموختگان دانشگاهی شده است. بنابراین این پژوهش با هدف مقایسه توانایی پیش‌بینی دو نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته و نظریه شناختی - اجتماعی مسیر شغلی در تبیین گرایش به خوداشتغالی در بین دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان انجام شد. جامعه آماری این پژوهش، دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان به شمار ۲۲۳۳ نفر بود که ۳۲۷ نفر از آنان بر پایه جدول کرجسی و مورگان به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند و از روش نمونه‌گیری تصادفی برای انتخاب نمونه مورد بررسی بهره گرفته شد. با توجه به کمبود اطلاعات ۲۳ پرسش‌نامه، در نهایت ۳۰۴ پرسش‌نامه تجزیه و تحلیل شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه‌ای محقق ساخت بود که روایی صوری آن به کمک صاحب‌نظران و متخصصان تأیید شد. به منظور تأیید پایایی پرسش‌نامه ضریب‌های تتا محاسبه شد (۰/۷۰ تا ۰/۹۰). نتایج به دست آمده از مدل معادله‌های ساختاری نشان داد، نظریه شناختی - اجتماعی مسیر شغلی با پیش‌بینی ۸۵ درصدی متغیر گرایش نسبت به خوداشتغالی، توانمندتر از نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته در پیش‌بینی گرایش نسبت به خوداشتغالی بود.

نمایه واژگان: بیکاری، خوداشتغالی، گرایش، نظریه توسعه یافته رفتار برنامه‌ریزی شده، نظریه شناختی - اجتماعی مسیر شغلی.

نویسنده مسئول: یوسف آزادی

رایانامه: azadi.yousof@gmail.com

پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۸

دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۲۵

مقدمه

بیکاری و نداشتن دسترسی به شغل، نگرانی بزرگی هم برای کشورها (به ویژه کشورهای در حال توسعه) و هم برای افراد به ویژه برای افراد فعال در مشاغل ناامن، دانش آموختگان دانشگاهی و هم‌چنین دانشجویانی که در مرحله تکمیل دوره تحصیلی خود هستند، می‌باشد (اوتاجه، ۲۰۱۹ و بالوکو و همکاران، ۲۰۱۸). در سال‌های اخیر، به دلیل کاهش سرمایه‌گذاری در اقتصاد کشور، بهره‌وری پایین و گرایش به تعدیل نیروی انسانی در سازمان‌های دولتی، ورود دانش آموختگان دانشگاهی به بازار کار، بیکاری را به مسئله بزرگ اقتصادی و اجتماعی کشور بدل کرده است (ظریفیان و همکاران، ۱۳۹۴). به طوری که چالش بزرگ مسئولان و متولیان امور در ایران، یافتن راه‌حلی برای مسئله بیکاری است. این مسئله، به ویژه در بخش کشاورزی که حجم و گستردگی آن در کشورهای در حال توسعه یک چالش بزرگ به شمار می‌رود و نیروی انسانی جویای کار بسیاری اعم از دانش آموخته و غیردانش آموخته دارد، مهم‌تر و بغرنج‌تر به نظر می‌رسد (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۵).

مسئله بیکاری در کشور ما نیز با شرایط حادی روبه رو است؛ به طوری که جمعیت بیکار در نظام آموزش عالی کشور در دوره ۱۳۹۳-۱۳۸۵ با افزایش فزاینده‌ای روبه رو بوده است به گونه‌ای که از ۲۱ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۴۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است (موحدی، ۱۳۹۶). هم‌چنین بنا بر گزارش مرکز آمار ایران در بهار سال ۱۳۹۸ سهم جمعیت بیکار دانش آموخته آموزش عالی از کل بیکاران ۴۰/۳ درصد بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸). بنا بر گزارش مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۷، جمعیت دانش آموخته یا در حال تحصیل رشته کشاورزی ۳۵۶۹۶۴ نفر بوده است که از این شمار ۲۳۲۱۲۳ نفر در وضعیت فعال از نظر اقتصادی قرار داشتند. به طوری که شمار ۱۸۷۳۳۰ نفر شاغل و شمار ۴۴۷۹۳ نفر در وضعیت بیکار قرار داشتند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۷). این آمار گویای این واقعیت است که بیکاری در بین دانش آموختگان

دانشگاهی در رشته‌های کشاورزی وضعیت بسیار نامناسبی دارد. متخصصانی که می‌توانستند با کار و تلاش در بخش کشاورزی باعث پیشرفت، توسعه و خودکفایی کشور شوند اما نتوانستند در این بخش مشغول به کار شوند و بیکار مانده‌اند یا به اشتغال در بخش‌های دیگر و شغل‌های کاذب روی آورده‌اند (موحدی و همکاران، ۱۳۹۲). با توجه به این مهم که بخش کشاورزی از توانمندترین بخش‌های اقتصادی کشور و تأمین‌کننده‌ی بیش از یک پنجم صادرات غیرنفتی و در حدود ۹۰ درصد مواد اولیه‌ی صنایع کشاورزی و غذایی کشور است. از سوی دیگر، روند رو به افزایش و نگران‌کننده‌ی بیکاری در میان گروه‌های تحصیلی و به ویژه دانش آموختگان رشته‌های مهندسی کشاورزی به یکی از چالش‌ها و بحران‌های جامعه‌ی امروزی تبدیل شده است (آگهی و همکاران، ۱۳۹۴).

برآوردها نشان می‌دهد نیاز سالانه بازار کار در بخش کشاورزی در نهایت ۱۱۰ هزار نفر دانش آموخته از رشته‌های کشاورزی است در حالی که ۲۳۰ هزار نفر هر ساله از رشته‌های کشاورزی در دانشگاه‌های کشور دانش آموخته می‌شوند و بر این پایه هر ساله ۵۲ درصد از دانش آموختگان این بخش بیکار می‌مانند (وطن خواه و رضائی مقدم، ۱۳۹۴). موحدی (۱۳۹۶) در پژوهشی مهم‌ترین چالش‌ها و بازدارنده‌های دانش آموختگان رشته کشاورزی در زمینه اشتغال را مواردی مانند: کیفیت پایین و محتواهای نامناسب برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها، ماهر نبودن مدرسان دانشگاه در آماده‌سازی دانشجویان برای ورود به بازار کار، نداشتن آشنایی کافی با کارآفرینی در دوران تحصیل، کمبود خدمات و حمایت‌های مشاوره‌ای به دانش آموختگان، نبود زیرساخت‌های کافی، چالش‌های فردی و مهارتی چون نداشتن اعتماد به نفس و روحیه کار و مهارت‌های لازم بین دانشجویان و دانش آموختگان، نبود اعتبارات و امکانات مالی کافی، نبود زمینه‌ی ارتباط و هماهنگی بین سازمان‌های مرتبط با کشاورزی، نبود قانون مناسب اداری، چالش‌های فرهنگی اجتماعی و چالش‌های ساختاری اقتصاد

را تشکیل می‌دهد (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۵). از این رو، سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران دولتی و محققان برجسته، خوداشتغالی را به‌عنوان یکی از مؤثرترین جایگزین‌ها برای حل مشکل بیکاری دانش‌آموختگان پیشنهاد کرده‌اند. به همین ترتیب، خوداشتغالی می‌تواند به رشد اقتصاد ملی کمک کند (غفار و همکاران، ۲۰۱۵). افزون بر اهمیت اقتصادی خوداشتغالی، اغلب به‌عنوان یک کلید برای داشتن زندگی بهتر و بهبود وضعیت اجتماعی به شمار آید (پاراستاتی و بوگنهلد، ۲۰۱۹). خوداشتغالی از جمله گزینه‌های شغلی برای افراد دانش‌آموخته دانشگاهی است. امروزه دانشجویان به طور فردی شغل خود را انتخاب می‌کنند و بنابراین بررسی گرایش آنان برای انتخاب گزینه خوداشتغالی به‌عنوان یک راه‌کار در راستای ایجاد سیاست‌های آموزشی و اقتصادی مهم است. افزون بر این، انتخاب خوداشتغالی به‌عنوان یک شغل برای جوانان بیکار جذاب است، به ویژه اگر به‌عنوان یک فرصت کسب و کار در نظر گرفته شود (میچوک و همکاران، ۲۰۱۷). خوداشتغالی در بخش کشاورزی راهی برای کمک به انعطاف‌پذیری بازار کار و اشتغال بالاتر که منجر به کاهش بیکاری است (گلوکر و همکاران، ۲۰۰۷ به نقل از یزدان پناه و همکاران، ۱۳۹۶ ب).

بیشتر زمینه‌های تحقیقات کارآفرینی و خوداشتغالی توجه خود را معطوف به فرآیند راه‌اندازی کسب و کار (مرحله پس از تصمیم‌گیری) نموده و از مرحله‌ی تصمیم‌گیری غفلت کرده‌اند. این درحالی است که به طور آشکار پیش از مرحله راه‌اندازی مرحله تصمیم‌گیری قرار دارد. در مرحله تصمیم‌گیری به این نکته توجه شود که چه عامل‌ها و عنصرهایی باعث می‌شود تا یک فرد گرایش پیدا کند تا از میان گزینه‌های شغلی مختلف راه‌اندازی یک کسب و کار را انتخاب کند (صیف و همکاران، ۱۳۹۴). از این رو بهره‌گیری از مدل‌های مبتنی بر گرایش به‌عنوان ابزاری مناسب برای توضیح و تفسیر شکل‌گیری و توسعه‌ی قصد خوداشتغالی و کارآفرینی، این امکان را فراهم می‌سازد که از آن‌ها به شکل یک چارچوب مناسب در دانشگاه‌ها و

کشاورزی کشور عنوان کرد (موحدی، ۱۳۹۶). هم‌چنین عمده‌ترین دلایل بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی را می‌توان در نبود تناسب بین برنامه‌های درسی رشته کشاورزی با نیازهای واقعی بازار کار، نداشتن شایستگی‌ها و مهارت‌های عملی و مورد نیاز بازار در دانشجویان و دانش‌آموختگان، نبود راهبردها و سازوکارهای ارتباطی قوی بین نظام آموزش عالی و بازار کار و در نهایت محدودیت بالای دولت در استخدام خیل عظیم دانش‌آموختگان دانشگاهی خلاصه کرد (موحدی و همکاران، ۱۳۹۲). بنابراین به منظور رسیدگی به این مشکل، یک برنامه دقیق و هماهنگ لازم است (امیدی نجف‌آبادی و همکاران، ۲۰۱۶).

به منظور رفع مسئله بیکاری، بسیاری از کشورها به‌عنوان یک سیاست مؤثر، آموزش کارآفرینی و خوداشتغالی را به برنامه درسی مؤسسه‌های آموزش عالی مربوطه خود افزوده‌اند. هدف اصلی از این اقدام، آماده‌سازی دانشجویان با دانش، شایستگی‌ها و مهارت‌های کارآفرینی و کسب و کار است تا دانشجویان پس از دانش‌آموختگی بتوانند کسب و کار خود را ایجاد کرده و به این ترتیب شغلی برای خود و دیگران فراهم سازند (اوتاچه، ۲۰۱۹). از ویژگی‌ها و امتیازهای خوداشتغالی آن است که فرد را به تدریج آماده کسب توانایی‌های لازم برای ورود به بازارهای گسترده‌تر می‌کند، بر این مبنای خوداشتغالی و کار برای خود زمینه ساز رشد اشتغال آزاد و کارآفرینی در جامعه است. خوداشتغالی به لحاظ انعطاف‌پذیری ساعت‌های کار و استقلال در شرایط کار، طی سال‌های اخیر با اقبال شایان توجه روبه‌رو بوده است (آگهی و همکاران، ۱۳۹۴). خوداشتغالی می‌تواند برای رویارویی با افزایش نرخ بیکاری و افزایش پیشرفت اقتصادی بسیار اهمیت دارد (بالوکو و همکاران، ۲۰۱۸).

برای جلوگیری از فشار تقاضای نیروی انسانی بر بازار کار، فراهم‌سازی زمینه‌های لازم برای خوداشتغالی از جمله روش‌های تجربه‌شده و موفق در برخی از کشورهاست؛ به طوری که در برخی از کشورها، خوداشتغالی سهم بزرگی از مجموعه اشتغال

نگرش و هنجار ذهنی بیش‌تر باشد، گرایش فرد برای انجام رفتار بیش‌تر است (سبحان و همکاران، ۲۰۱۸). گرایش یکی از ویژگی‌های اصلی انسان هاست که تصویری از اقدام‌های آینده را به وجود می‌آورد و بر گزینه‌های انتخابی و هم‌چنین بر انتخاب و حفظ رفتار افراد اثرگذار می‌باشد (پاراستاتی و بوگنهلد، ۲۰۱۹). گرایش را می‌توان به‌عنوان حالت ذهنی توصیف کرد که به فرد کمک می‌کند تا توجه، دقت، تجربه‌ها و اقدامات مدنظر را به سوی رفتار یا هدف ویژه‌ای متمرکز سازد (میچوک و همکاران، ۲۰۱۷). به عبارت دیگر، گرایش بازتابی از عامل‌های انگیزشی است که بر رفتار تأثیر می‌گذارند. به طور کلی محققان به توافق رسیده‌اند که گرایش بهترین پیش‌بینی کننده رفتار برنامه‌ریزی شده می‌باشد (میچوک و همکاران، ۲۰۱۷). در این بین، گرایش به خوداشتغالی به شیوه‌های مختلف تعریف شده است: به‌عنوان قصد آغاز کسب و کار جدید، قصد داشتن یک کسب و کار یا قصد خودکفائی (اوتاچه، ۲۰۱۹؛ آیالو و زلکه، ۲۰۱۸ و سبحان و همکاران، ۲۰۱۸). کولروید و ایساکسن (۲۰۰۶) در نتایج بررسی‌های خود بیان کردند که گرایش به خوداشتغالی یک پیش شرط لازم برای رفتار خوداشتغالی است. آنان دریافتند بسیاری از بنیان‌گذاران جدید کسب و کار، پیش از آغاز فعالیت خوداشتغالی خود، قصد قوی داشتند تا برای خود کار و تجارت کنند. با این حال، پیش از این که فرد به فعالیت خوداشتغالی مطلوب بپردازد، لازم است که گرایش به خوداشتغالی در او شکل بگیرد (شفر، ۲۰۱۶).

نگرش به میزان ارزیابی مطلوب یا نامطلوب فرد از یک رفتار خاص اشاره می‌کند. به عبارت دیگر، این یک ارزیابی فردی از پیامدهای احتمالی یک رفتار خاص است. هنجار ذهنی به ادراک فرد از فشار اجتماعی برای انجام یا انجام ندادن یک رفتار خاص اشاره می‌کند. هنجار ذهنی ارزیابی فرد از چگونگی برداشت افراد در محیط‌شان در مورد عملکرد رفتار خود می‌باشد. کنترل رفتاری درک شده به باورهای کنترل فردی در مورد یک رفتار خاص اشاره می‌کند.

مؤسسه‌های آموزش عالی به‌عنوان روزه‌های به روی حل بحران بیکاری دانش آموختگان بهره گرفت (صیف و همکاران، ۱۳۹۴). بنابراین هدف این پژوهش مقایسه توانایی تبیین شدن گرایش به خوداشتغالی با توجه به دو نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده^۱ و نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی^۲ در بین دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان می‌باشد.

در ادبیات روان‌شناسی، قصد خوداشتغالی و کارآفرینی به‌عنوان یکی از عامل‌های زیربنایی رفتار برنامه‌ریزی شده است. به عبارت دیگر قصد خوداشتغالی و کارآفرینی به‌عنوان حالت آگاهانه‌ی ذهن تعریف می‌شود که پیش از عمل واقع شده و قصد نسبت به راه‌اندازی کسب و کار را به‌عنوان یک هدف هدایت می‌کند (صیف و همکاران، ۱۳۹۴). نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده از جمله پرکاربردترین نظریه‌های روان‌شناختی به منظور توضیح دادن و پیش‌بینی رفتار است (یزدان پناه و همکاران، ۱۳۹۶ الف). از سویی به کارگیری گرایش در زمینه تحقیقات مربوط به کارآفرینی و خوداشتغالی پس از اصلاح و بازبینی صورت گرفته در نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسط آجزن در سال ۱۹۹۱، آغاز شد. نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده نیز از جمله کاربردی‌ترین و رایج‌ترین نظریه‌ها به منظور بررسی گرایش به خوداشتغالی است زیرا در آغاز یک فعالیت کسب و کار جدید که با مخاطره‌هایی همراه است هم گرایش رفتاری و هم رفتار برنامه‌ریزی شده در نظر گرفته شده است (میچوک و همکاران، ۲۰۱۷).

بنا بر نظر آجزن، انسان‌ها موجودهایی عقلایی هستند که به طور نظام یافته، اطلاعات موجود را در زمان تصمیم‌گیری تجزیه و تحلیل می‌کنند. این نشان می‌دهد که رفتار انسان‌ها پیامدی از نیت آن‌ها است. به طور دقیق تر، نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده بیان می‌کند که گرایش تابعی از نگرش نسبت به رفتار^۳، هنجار ذهنی^۴ و کنترل رفتاری درک شده^۵ است (اوتاچه، ۲۰۱۹). به عبارت دیگر، گرایش با نگرش، هنجار ذهنی و کنترل رفتاری درک شده تبیین می‌شود. هر چه کنترل رفتاری درک شده،

معیاری برای انجام یک نقش اجتماعی خاص می‌بیند (یزدان پناه و همکاران، ۲۰۱۱). بر مبنای موارد یاد شده، شکل ۱ به‌عنوان نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده ارائه می‌شود.

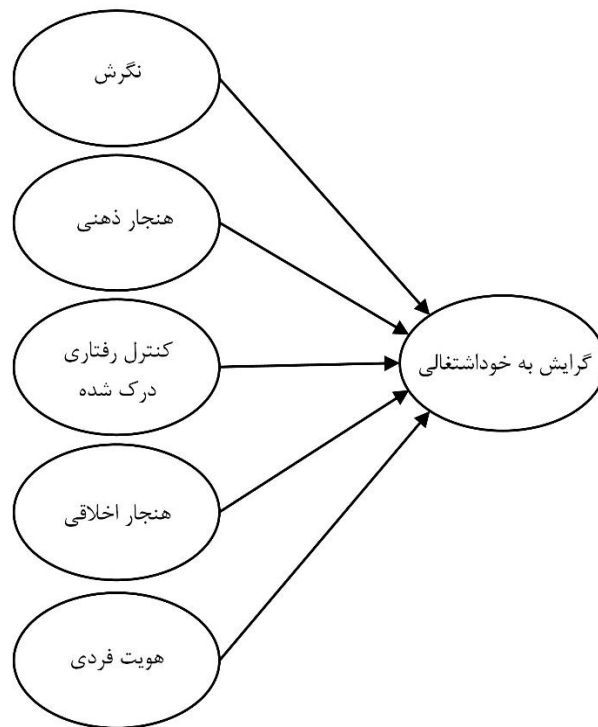
لنت، براون و هاگت در طول سال‌ها بررسی و انجام تحقیقات چندی، چارچوب جامعی مبتنی بر نظریه شناختی-اجتماعی بندورا را به منظور توضیح و پیش‌بینی روند درگیر شدن افراد در فرآیند توسعه شغلی و دانشگاهی، نحوه انتخاب شغل و انتخاب دانشگاه و چگونه عملکرد تحصیلی را مطرح کردند (بلانکو، ۲۰۱۱) و این مدل با بررسی‌های چندی در رشته و زمینه‌های مختلف فرهنگی و نظام‌های آموزشی کشورهایی مانند ژاپن، ایتالیا، پرتغال و ترکیه مورد آزمایش و اثبات قرار گرفت (بلانکو، ۲۰۱۱ و باکن و همکاران، ۲۰۰۶). این نظریه بیان‌کننده تعامل بین متغیرهای شخصی، زمینه‌ای و رفتاری در فرآیندی که در آن گرایش‌های شغلی و گزینه‌های شغلی توسعه می‌یابند، می‌باشد. بررسی‌های چندی، متغیرهای اصلی اجتماعی شناختی مدل را ارزیابی کرده و حمایت قوی از گزاره‌های مربوط به این متغیرها را یافته‌اند (فلورز و همکاران، ۲۰۱۰).

نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی شامل متغیرهای خودکارایی^۸، نتایج مورد انتظار^۹ و عامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها) است^{۱۰} (لنت و همکاران، ۲۰۱۶). کنترل رفتاری درک شده (خودکارآمدی) یکی از متغیرهای کلیدی در نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی است و به‌عنوان میزان عملکرد فرد در انجام یک رفتار ساده یا دشوار یا اعتماد به نفس فرد در رابطه با توانایی هایش در انجام یک رفتار تعریف شده است (یزدان پناه و همکاران، ۲۰۱۷). به عبارت دیگر، کنترل رفتاری درک شده (خودکارآمدی) به باور در مورد توانایی فرد در "مدیریت کردن وظیفه‌های خاص مورد نیاز برای آمادگی، ورود، تعدیل یا تغییر شغل در مسیرهای مختلف شغلی" اشاره می‌کند (لنت و همکاران، ۲۰۱۶). هم‌چنین خودکارآمدی را می‌توان به‌عنوان باور فرد به ظرفیت و توانایی خود برای

کنترل رفتاری درک شده در مورد عامل‌های است که می‌تواند عملکرد یک رفتار را آسانگری کند یا جلوگیری کند (اوتاچه، ۲۰۱۹). به عبارت دیگر، نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده حاصل ترکیب سه عنصر: نگرش فرد نسبت به یک رفتار خاص (نگرش)، درک فرد از انتظارهای (نظرهای) افراد دیگر نسبت به یک رفتار (هنجار ذهنی) و باورهای شخصی فرد درباره کنترل رفتار است (کنترل رفتاری درک شده) (میچوک و همکاران، ۲۰۱۷).

آجنز بر این باور است نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده قابلیت گسترش و گنجاندن متغیرهای دیگر را دارد. در صورتی که پیش‌بینی‌کننده‌های قوی دیگری بتوانند سهم شایان توجهی در تبیین واریانس نیت یا رفتار داشته باشند، می‌توانند به نظریه اضافه شوند (یزدان پناه و مرداسی، ۱۳۹۶). کیسر (۲۰۰۶) به نقل از سنگلی نجف آبادی و همکاران (۱۳۹۳) متغیر هنجار اخلاقی^۶ را به سازه‌های نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده اضافه و بیان کرد که هنجار اخلاقی، ارزش‌ها یا قوانین اخلاقی درونی هستند که به‌وسیله پاداش یا تنبیهی که فرد برای خود در نظر می‌گیرد، انگیزه می‌شوند. از سویی، هنجار اخلاقی به‌عنوان یک پیش‌بینی کننده جدید، نقش نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده را در پیش‌بینی رفتار، بهبود می‌بخشد. نتایج بررسی‌ها نشان داده است، هنجارهای اخلاقی، اثر مستقلی از نگرش‌ها و هنجارهای ذهنی بر نیت و رفتار دارند (سالاری و همکاران، ۱۳۹۴).

از سوی دیگر شواهد زیادی برای گنجاندن متغیر هویت فردی^۷ (چگونه یک شخص خود را درک می‌کند) به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده گرایش در نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده وجود دارد. مفهوم هویت فردی ناشی از نظریه هویت ارائه شده از سوی استرایکر می‌باشد و از لحاظ مفهومی و تجربی از هنجارهای ذهنی متمایز است (یزدان پناه و فروزانی، ۲۰۱۵ و هاگر و چاتزیسارانتیس، ۲۰۰۶). با توجه به نظریه استرایکر، هویت فردی مجموعه‌ای از نقش‌های اجتماعی ساخته شده است که منعکس‌کننده این واقعیت می‌باشد که فرد تا چه حد خود را به‌عنوان

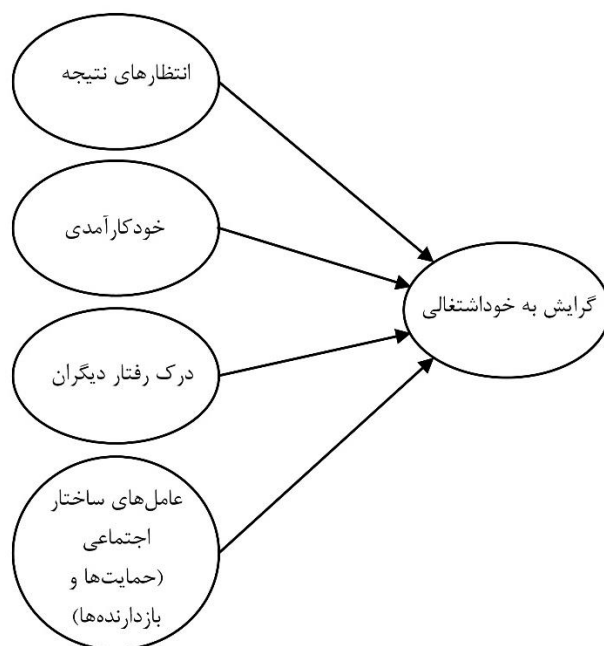

شکل ۱- نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته

مدیریت و کنترل اقدام‌های مورد نیاز برای دستیابی به شرایط خاص مدنظر در آینده نزدیک تعریف کرد. در حوزه روان‌شناسی محیطی، خودکارآمد بودن به معنی درک فرد از توانایی‌های خود در ایجاد تغییرهای مثبت در محیط است. اگر افراد احساس کنند قادر به انجام یک عمل نیستند، حتی اگر پاداش بزرگی وجود داشته باشد، آنان آن کار را انجام نخواهند داد و قادر نخواهند بود که در رویارویی با مشکلات دوام بیاورند. باندورا نشان داده است افرادی که در آغاز به توانایی‌ها و ظرفیت خود شک و تردید دارند از خود و دستاوردهای خود ناراضی بوده و به احتمال علاقه‌ای به انجام کار را از دست می‌دهند (ساویتری و همکاران، ۲۰۱۵). در این پژوهش منظور از خودکارآمدی، اعتماد به نفس فرد در رابطه با مهارت‌ها یا توانایی‌هایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی می‌باشد. متغیر دیگر این نظریه، نتایج مورد انتظار است. نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی بیان می‌کند، نتایج مورد انتظار از عامل‌های مهم و تعیین‌کننده گرایش شغلی و

هدف‌های فرد می‌باشد (دیگل‌مان و سابیح، ۲۰۰۱). نتایج مورد انتظار، احساس موفقیت ناشی از دستیابی فرد به اهدافش است، به طوری که بر گرایش و فرآیند تصمیم‌گیری شغلی افراد اثرگذار می‌باشد (ساویتری و همکاران، ۲۰۱۵). هم‌چنین نتایج مورد انتظار شامل پیامدهای پیش‌بینی ناشی از اقدام‌های صورت گرفته است (لنت و همکاران، ۲۰۱۶). نتایج مورد انتظار نشان‌دهنده ارزش نسبی است که فرد در مورد نتایج یک رفتار دارد (کومندان‌تووا و همکاران، ۲۰۱۸). درک رفتار دیگران^{۱۱} از دیگر سازه‌های اضافه شده به نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی می‌باشد. بدین معنی که افراد نه تنها از آموزه‌های شخصی خود یاد می‌گیرند، بلکه از راه تماشای درک رفتار و نتایج رفتار دیگران نیز می‌آموزند (یزدان پناه و همکاران، ۲۰۱۵). متغیر عامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها)، دیگر سازه مهمی است که نقش اثرگذاری بر گرایش به خوداشتغالی دارد و به محدودیت‌ها و تسهیلاتی که بافت یا محیط، برای احساس خودکارآمدی و رشد

مدیریت و کنترل اقدام‌های مورد نیاز برای دستیابی به شرایط خاص مدنظر در آینده نزدیک تعریف کرد. در حوزه روان‌شناسی محیطی، خودکارآمد بودن به معنی درک فرد از توانایی‌های خود در ایجاد تغییرهای مثبت در محیط است. اگر افراد احساس کنند قادر به انجام یک عمل نیستند، حتی اگر پاداش بزرگی وجود داشته باشد، آنان آن کار را انجام نخواهند داد و قادر نخواهند بود که در رویارویی با مشکلات دوام بیاورند. باندورا نشان داده است افرادی که در آغاز به توانایی‌ها و ظرفیت خود شک و تردید دارند از خود و دستاوردهای خود ناراضی بوده و به احتمال علاقه‌ای به انجام کار را از دست می‌دهند (ساویتری و همکاران، ۲۰۱۵). در این پژوهش منظور از خودکارآمدی، اعتماد به نفس فرد در رابطه با مهارت‌ها یا توانایی‌هایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی می‌باشد. متغیر دیگر این نظریه، نتایج مورد انتظار است. نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی بیان می‌کند، نتایج مورد انتظار از عامل‌های مهم و تعیین‌کننده گرایش شغلی و

شکل ۲- نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی

هنجار ذهنی، ۵ گویه برای سنجش کنترل رفتاری درک شده (خودکارآمدی)، ۶ گویه برای سنجش هنجار اخلاقی، ۳ گویه برای سنجش هویت فردی، ۱۵ گویه برای سنجش نتایج مورد انتظار، ۷ گویه برای سنجش درک رفتار دیگران، ۵ گویه برای سنجش عوامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها) و ۵ گویه برای سنجش گرایش به خوداشتغالی بود. به منظور سنجش همه گویه‌های پرسش‌نامه از طیف لیکرت پنج گزینه‌ای شامل خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵) استفاده شد. روایی پرسش‌نامه بر پایه نظر متخصصان گروه ترویج و آموزش کشاورزی تأیید شد. برای سنجش میزان پایایی پرسش‌های طرح شده، ۳۰ پرسش‌نامه به صورت پیش‌آزمون در اختیار دانشجویان قرار گرفت و میزان ضریب تتا آن محاسبه شد (جدول ۱). برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSSversion24 و AMOSversion22 استفاده شد.

آن یا رسیدن به هدف‌های شخصی ایجاد می‌کند، اشاره دارد (یزدان پناه و همکاران، ۲۰۱۷). بر مبنای موارد یاد شده، شکل ۲ به عنوان نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی ارائه می‌شود.

روش‌شناسی

این پژوهش از نظر هدف از نوع کاربردی و بر حسب روش گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی و از شاخه پیمایشی به شمار می‌آید. جامعه آماری این پژوهش، دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان به شمار ۲۲۳۳ نفر بود که از این میان، تعداد ۳۲۷ دانشجو به عنوان نمونه آماری با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) برآورد گردید و به منظور انتخاب نمونه، از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. به دلیل کمبود اطلاعات برخی از پرسش‌نامه‌ها، ۲۳ پرسش‌نامه حذف شدند و در نهایت، ۳۰۴ پرسش‌نامه تجزیه و تحلیل شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه‌ای محقق ساخت مشکل از چند بخش شامل ویژگی‌های فردی و اجتماعی، ۴ گویه برای سنجش نگرش، ۵ گویه برای سنجش

جدول ۱- ضریب تتا و شمار گویه‌ها برای متغیرهای پژوهش

متغیرها	شمار گویه‌ها	ضریب تتا
نگرش	۴	۰/۸۴
هنجار ذهنی	۵	۰/۷۴
کنترل رفتاری درک شده (خودکارآمدی)	۵	۰/۷۰
هنجار اخلاقی	۶	۰/۸۴
هویت فردی	۳	۰/۸۸
نتایج مورد انتظار	۱۵	۰/۹۰
درک رفتار دیگران	۷	۰/۸۰
عوامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها)	۵	۰/۷۵
گرایش به خوداشتغالی	۵	۰/۸۷

جدول ۲- هم‌بستگی بین متغیرهای نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته

متغیر	نگرش	هنجار ذهنی	کنترل رفتاری درک شده	هویت فردی	گرایش به خوداشتغالی
نگرش	۱				
هنجار ذهنی	۰/۴۷۱** (۰/۰۰۰۱)	۱			
هنجار اخلاقی	۰/۵۷۷** (۰/۰۰۰۱)	۰/۵۰۱** (۰/۰۰۰۱)	۱		
کنترل رفتاری درک شده	۰/۳۸۵** (۰/۰۰۰۱)	۰/۴۴۰** (۰/۰۰۰۱)	۰/۴۲۳** (۰/۰۰۰۱)	۱	
هویت فردی	۰/۳۷۰** (۰/۰۰۰۱)	۰/۴۳۰** (۰/۰۰۰۱)	۰/۴۴۶** (۰/۰۰۰۱)	۰/۳۷۰** (۰/۰۰۰۱)	۱
گرایش به خوداشتغالی	۰/۶۱۶** (۰/۰۰۰۱)	۰/۵۰۱** (۰/۰۰۰۱)	۰/۶۷۵** (۰/۰۰۰۱)	۰/۶۰۲** (۰/۰۰۰۱)	۰/۵۵۶** (۰/۰۰۰۱)

** معنی داری در سطح یک صدم

یافته‌ها

ویژگی‌های فردی پاسخگویان

در سطح زیاد، ۱۰۴ نفر (۳۴/۲ درصد) در سطح متوسط، ۲۹ نفر (۹/۵ درصد) در سطح کم و ۵۸ نفر (۱۹/۱ درصد) در سطح خیلی کم به کار در بخش دولتی علاقه داشته‌اند.

رابطه بین متغیرهای نظریه رفتار برنامه‌ریزی

شده

به منظور بررسی رابطه هم‌بستگی بین متغیرهای نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، از ضریب هم‌بستگی اسپیرمن استفاده شد. همان‌گونه که جدول ۲ نشان می‌دهد، متغیر گرایش به خوداشتغالی رابطه مثبت و معنی‌داری با متغیرهای نگرش ($r=0/616$)، هنجار ذهنی ($r=0/501$)، هنجار اخلاقی ($r=0/675$)، کنترل رفتاری درک شده ($r=0/602$) و هویت فردی ($r=0/556$) دارد.

یافته‌ها در زمینه سن پاسخگویان نشان داد میانگین سنی پاسخگویان ۲۲/۵۶ سال با انحراف معیار ۲/۸۴ بود. هم‌چنین ۱۳۳ نفر (۴۳/۷ درصد) از پاسخگویان مرد و ۱۷۱ نفر (۵۶/۳ درصد) زن بودند. از نظر میزان علاقه به کار در بخش غیردولتی ۶۲ نفر (۲۰/۴ درصد) در سطح خیلی زیاد، ۷۲ نفر (۲۳/۷ درصد) در سطح زیاد، ۹۳ نفر (۳۰/۶ درصد) در سطح متوسط، ۳۱ نفر (۱۰/۲ درصد) در سطح کم و ۳۸ نفر (۱۲/۵ درصد) در سطح خیلی کم به کار در بخش غیردولتی علاقه داشته‌اند. هم‌چنین از نظر میزان علاقه به کار در بخش دولتی ۵۱ نفر (۱۶/۸ درصد) در سطح خیلی زیاد، ۵۵ نفر (۱۸/۱ درصد)

جدول ۳- هم‌بستگی بین متغیرهای نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی

متغیر	نتایج مورد انتظار	خودکارآمدی	درک رفتار دیگران	عامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها)	گرایش به خوداشتغالی
نتایج مورد انتظار	۱				
خودکارآمدی	۰/۵۰۴** (۰/۰۰۰۱)	۱			
درک رفتار دیگران	۰/۵۴۶** (۰/۰۰۰۱)	۰/۵۰۳** (۰/۰۰۰۱)	۱		
عامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها)	۰/۵۴۵** (۰/۰۰۰۱)	۰/۵۶۷** (۰/۰۰۰۱)	۰/۶۳۱** (۰/۰۰۰۱)	۱	
گرایش به خوداشتغالی	۰/۷۳۲** (۰/۰۰۰۱)	۰/۶۰۲** (۰/۰۰۰۱)	۰/۶۲۶** (۰/۰۰۰۱)	۰/۶۳۷** (۰/۰۰۰۱)	۱

** معنی داری در سطح یک صدم

جدول ۴- برازش نظریه‌های رفتار برنامه‌ریزی شده و نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی

نظریه	χ^2	df	RMSEA
رفتار برنامه‌ریزی شده	۷۸۲/۷۹۰	۳۳۵	۰/۰۶۶
شناختی-اجتماعی مسیر شغلی	۱۸۵۱/۴۱۵	۶۱۹	۰/۰۸۱

رابطه بین متغیرهای نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی

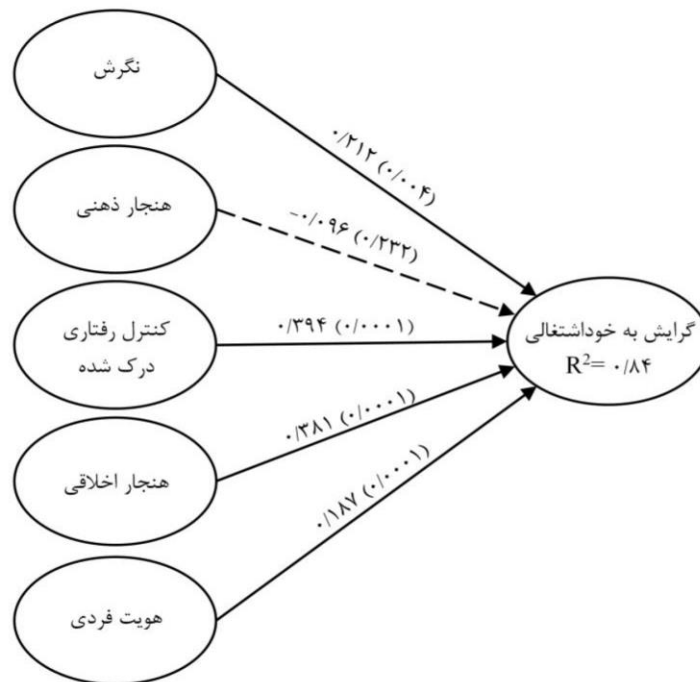
به منظور بررسی رابطه هم‌بستگی بین متغیرهای نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی، از ضریب هم‌بستگی اسپیرمن استفاده شد. همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد، متغیر گرایش به خوداشتغالی رابطه مثبت و معنی‌داری با متغیرهای نتایج مورد انتظار ($r=0/732$)، خودکارآمدی ($r=0/602$)، درک رفتار دیگران ($r=0/626$) و عامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها) ($r=0/637$) دارد.

مدل‌سازی معادله‌های ساختاری

در این پژوهش، به منظور بررسی رابطه علی بین متغیرهای دو نظریه (هر نظریه به صورت جداگانه) مورد بررسی از مدل معادله‌های ساختاری^{۱۲} استفاده شد. آزمون تحلیل مسیر شامل برآورد تناسب مدل و مسیر عامل مشترک است. در تجزیه و تحلیل مدل معادله‌های ساختاری، پذیرش هر مدل پژوهش ساختاری مبتنی بر استفاده از چندین شاخص

مناسب می‌باشد (غفار و همکاران، ۲۰۱۵). به عبارت دیگر، تحلیل مسیر نیازمند شرایطی است از جمله اینکه کای اسکور^{۱۳} نباید معنی‌دار باشد و هم‌چنین تقریب ریشه میانگین مربع خطا^{۱۴} باید بین صفر تا ۰/۰۸ باشد (یزدان پناه و رحیمی فیض آباد، ۱۳۹۴). بدین منظور در آغاز، رابطه‌ی بین متغیرهای هر نظریه بررسی شد و آن گاه با توجه به مراتب بالا، کای اسکور، درجه آزادی و تقریب ریشه میانگین مربع خطا محاسبه شد (جدول ۴) با توجه به این که RMSEA در هر دو نظریه مورد بررسی در محدوده قابل پذیرش قرار دارد در نتیجه دو مدل دارای برازش مناسبی برای بررسی رابطه‌ها می‌باشند.

شکل ۳ مدل تحلیل مسیر (ساختاری) عامل‌های مؤثر بر گرایش دانشجویان نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی با استفاده از نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته را نشان می‌دهد. عامل‌های مؤثر بر گرایش دانشجویان نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی شامل نگرش، هنجار اخلاقی، کنترل رفتاری درک شده و هویت فردی می‌باشد. همان‌طور

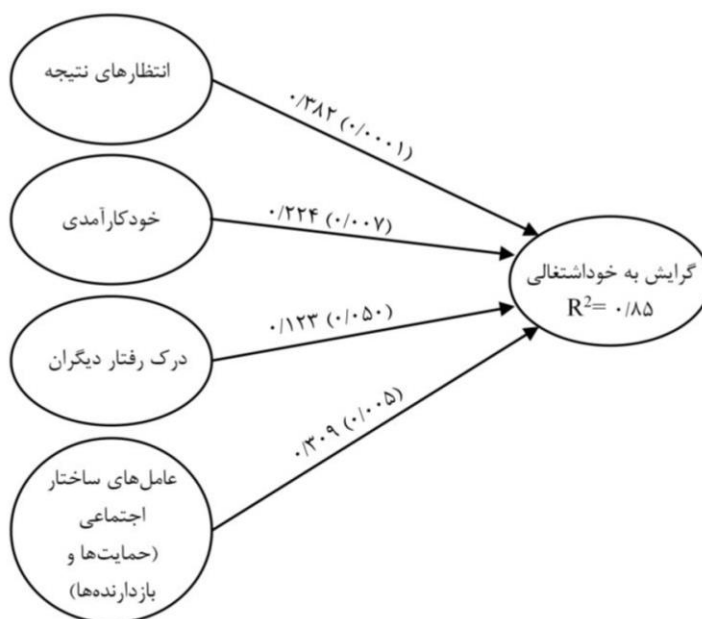
شکل ۳- مدل معادله‌های ساختاری و ضریب‌های تحلیل مسیر بین متغیرهای نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته

جدول ۵- تأثیر متغیرهای نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته بر گرایش به خوداشتغالی از دیدگاه دانشجویان

اثر مستقیم استاندارد					
متغیر	نگرش	هنجار ذهنی	هنجار اخلاقی	کنترل رفتاری درک شده	هویت فردی
گرایش به خوداشتغالی	۰/۲۱۲	-۰/۰۹۶	۰/۳۸۱	۰/۳۹۴	۰/۱۸۷

فردی در مجموع توانسته‌اند، ۸۴ درصد از تغییرپذیری گرایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی را پیش‌بینی کند. شکل ۴ مدل تحلیل مسیر (ساختاری) عامل‌های مؤثر بر گرایش دانشجویان نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی با استفاده از نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی را نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که همه‌ی مسیرهای موجود در مدل معنی‌دار بودند. به عبارت دیگر، عامل‌های مؤثر بر گرایش دانشجویان نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی شامل چهار مورد نتایج مورد انتظار، خودکارآمدی، درک رفتار دیگران و عامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها) می‌باشد.

که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، در ارتباط با تأثیر متغیرهای پژوهش روی متغیر گرایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی می‌توان بیان کرد، متغیرهای نگرش ($\beta=0.212$, $p<0.004$)، هنجار اخلاقی ($\beta=0.381$, $p<0.0001$)، کنترل رفتاری درک شده ($\beta=0.394$, $p<0.0001$) و هویت فردی ($\beta=0.187$, $p<0.0001$) دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر متغیر گرایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی بودند. بخش عمده‌ای از تغییرپذیری گرایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی توسط متغیر کنترل رفتاری درک شده ($p<0.0001$)، هنجار اخلاقی، متغیرهای نگرش، هنجار اخلاقی، کنترل رفتاری درک شده و هویت

شکل ۴- مدل معادله‌های ساختاری و ضریب‌های تحلیل مسیر بین متغیرهای نظریه شناختی-اجتماعی مسیر شغلی

جدول ۶- تأثیر متغیرهای نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی بر گرایش به خوداشتغالی از دیدگاه دانشجویان

اثر مستقیم استاندارد				
متغیر	نتایج مورد انتظار	خودکارآمدی	درک رفتار دیگران	عامل‌های ساختار اجتماعی
گرایش به خوداشتغالی	۰/۳۸۲	۰/۲۲۴	۰/۱۲۳	۰/۳۰۹

درصد از تغییرپذیری متغیر گرایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی را پیش‌بینی کند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به محدودیت اشتغال در بخش‌های دولتی و شمار روزافزون دانش‌آموختگان کشاورزی، در دهه‌های اخیر باید توجه بیشتری به خوداشتغالی شود. موضوع خوداشتغالی، به ویژه برای جامعه ایران که نرخ بیکاری بالایی دارند، می‌تواند مهم تلقی شود (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۵). به عبارت دیگر، خوداشتغالی در بخش کشاورزی می‌تواند به حل مسئله بیکاری و توسعه اقتصاد ملی کشورهای در حال توسعه و به ویژه کشور ایران کمک کند (یزدان پناه و همکاران، ۱۳۹۶ الف). لذا با پی بردن به عامل‌های اثرگذار بر گرایش به خوداشتغالی و

با توجه به شکل ۴ و جدول ۶ در ارتباط با تأثیر متغیرهای پژوهش بر متغیر گرایش به خوداشتغالی در بخش کشاورزی می‌توان بیان کرد، متغیرهای نتایج مورد انتظار ($\beta=0/382, p<0/0001$)، خودکارآمدی ($\beta=0/224, p<0/007$)، درک رفتار دیگران ($\beta=0/123, p<0/050$) و عامل‌های ساختار اجتماعی ($\beta=0/309, p<0/005$) دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر متغیر گرایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی بودند. بخش عمده‌ای از تغییرپذیری متغیر گرایش نسبت به خوداشتغالی در بخش کشاورزی توسط متغیر نتایج مورد انتظار ($\beta=0/382, p<0/0001$) تبیین شده است. متغیرهای نتایج مورد انتظار، خودکارآمدی، درک رفتار دیگران و عامل‌های ساختار اجتماعی (حمایت‌ها و بازدارنده‌ها) در مجموع توانسته‌اند، ۸۵

کشاورزی خواهد داشت. این یافته با نتایج بررسی‌های یزدان پناه و همکاران (۱۳۹۶ب) و رودریگز و همکاران (۲۰۱۵) همسو می‌باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود همزمان با برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌های برگزار شده در سطح دانشگاه از افراد موفق در زمینه فعالیت‌های خوداشتغالی و کارآفرینی دعوت شود تا با بیان سودمندی‌های و نتایج سودمند خوداشتغالی در بخش کشاورزی، گرایش دانشجویان به این گونه فعالیت‌ها بیش‌تر گردد.

در مدل نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته متغیر هنجار اخلاقی می‌تواند گرایش دانشجویان را برای انجام فعالیت‌های خوداشتغالی تحت تأثیر قرار دهد. به طوری که هر اندازه دانشجویان فعالیت‌های خوداشتغالی را بیش‌تر به‌عنوان وظیفه اخلاقی خود در راستای به دست آوردن یک شغل و درآمد می‌دانستند و آن را عملی وجدانی تلقی می‌کردند از انجام آن احساس بهتری به دست می‌آوردند، در نتیجه گرایش بیش‌تری به خوداشتغالی داشتند. بر مبنای این نتایج پیشنهاد می‌شود که به افزایش سطح آگاهی دانشجویان از طریق آشنایی آنان با فعالیت‌های خوداشتغالی در محیط دانشگاه اقدام شود. این یافته با نتایج پژوهش سنگلی نجف آبادی و همکاران (۱۳۹۳) و یزدان پناه و همکاران (۱۳۹۶ الف) هم راستاست.

نتایج این پژوهش بیانگر وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین هنجار ذهنی و گرایش به خوداشتغالی بود. به گونه‌ای که دانشجویانی که در نظر دارند فعالیت‌های خوداشتغالی را انجام دهند به این موضوع دقت می‌کنند که افراد خانواده، اقوام، شبکه دوستان و... در رابطه با تصمیم آنان مبنی بر آغاز فعالیت خوداشتغالانه و کارآفرینانه چه نوع برداشت و طرز فکری دارند و آیا از تصمیم آنان حمایت می‌کنند. این یافته با نتایج بررسی‌های مالابانا (۲۰۱۴) و کروگر و همکاران (۲۰۰۰) همسو می‌باشد. اما نکته قابل توجه در این پژوهش، معنی‌دار نشدن اثر متغیر هنجار ذهنی در نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده می‌باشد. در این رابطه ترافیماو و فاینالی (۱۹۹۶) به نقل از یزدان پناه و همکاران (۱۳۹۵)، بر این باورند

کارآفرینی می‌توان به ایجاد بستر مناسب در راستای بهبود حرکت دانش‌آموختگان دانشگاهی در مسیر خوداشتغالی کمک کرد.

با توجه به این مسئله که تقویت گرایش و قصد دانشجویان به انجام فعالیت‌های خوداشتغالی می‌تواند به شکل مؤثرتری بر وضعیت بیکاری دانشجویان پس از پایان تحصیلات اثرگذار باشد و آینده شغلی آنان را بهبود بخشد لذا مسئولان نظام آموزشی عالی کشور می‌توانند با شناسایی عامل‌های اثرگذار بر گرایش نسبت به خوداشتغالی دانشجویان به تقویت فعالیت‌های خوداشتغالی و کارآفرینی کمک کنند. بنابراین هدف این پژوهش به کارگیری دو نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته و نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی در راستای مقایسه توان تبیین گرایش به خوداشتغالی در بین دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان بود.

نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد که هر دو نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته و نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی می‌توانند به ترتیب ۸۴ و ۸۵ درصد گرایش دانشجویان نسبت به خوداشتغالی را تبیین کنند. در نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده توسعه یافته متغیر کنترل رفتاری درک شده و در نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی، متغیر نتایج مورد انتظار توانستند به میزان بیش‌تری متغیر گرایش نسبت به خوداشتغالی را پیش‌بینی کنند. لذا این نکته بیانگر این موضوع است که با هدف قرار دادن دو متغیر کنترل رفتاری درک شده و نتایج مورد انتظار می‌توان به میزان بیش‌تری گرایش دانشجویان نسبت به خوداشتغالی را تحت تأثیر قرار داد.

در مدل نظریه شناختی- اجتماعی مسیر شغلی متغیر نتایج مورد انتظار بر گرایش به خوداشتغالی دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری می‌باشد. این تأثیر بدین معنی است که هر اندازه میزان باورها یا نقطه نظرهای فرد راجع به نتایج یا پیامدهای ناشی از انجام فعالیت‌های خوداشتغالی بیش‌تر باشد در نتیجه فرد گرایش بیش‌تری برای خوداشتغالی در بخش

فعالیت‌های خوداشتغالی به موفقیت دست یافته‌اند فراهم شود.

هم چنین پیشنهاد می‌شود، ترکیبی از دو نظریه یاد شده نیز در تحقیقات با دقت بیش‌تری بررسی شود. اگرچه ترکیبی از این دو نظریه در بررسی‌های گذشته مشاهده نشد، ولی ترکیب این دو نظریه می‌تواند به‌عنوان یک موضوع تحقیقاتی برای آینده در نظر گرفته شود.

پی‌نوشت‌ها

- 1- Theory of planned behavior
- 2- Social cognitive career theory
- 3- Attitude towards behavior
- 4- Subjective norm
- 5- Perceived behavioral control
- 6- Moral norm
- 7- Self-identity
- 8- Self-efficacy
- 9- Outcome Expectation
- 10- Social structural factors (support and barriers)
- 11- Perception of others' behavior
- 12- Structural equation modeling
- 13- Chi-Square
- 14- Root Mean Square Error of Approximation

که معنی‌دار نشدن اثر یک متغیر یا شمار بیش‌تری از متغیرهای نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، امری طبیعی بوده و ممکن است در رفتارهای مختلف رخ دهد.

در این بررسی، مشخص شد بین متغیر کنترل رفتاری درک شده و گرایش به خوداشتغالی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد که این نتیجه با نتایج بررسی ایسا و گاربا (۲۰۱۵) همخوانی دارد. از سوی دیگر متغیر کنترل رفتاری درک شده (خودکارآمدی) دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری گرایش به خوداشتغالی می‌باشد. این یافته با نتایج پژوهش حسن و بکری (۲۰۱۶) هم راستاست.

بنابر یافته‌های این پژوهش، متغیر نگرش نیز دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر گرایش به خوداشتغالی است. به عبارتی، فرد هر اندازه به طور تجربی دیدگاه بهتری نسبت به فعالیت‌های کارآفرینانه و خوداشتغالی داشته باشد می‌تواند بهتر و بیش‌تر به سمت و سوی انجام خوداشتغالی گرایش پیدا کند. بدین منظور پیشنهاد می‌شود که در محیط دانشگاه کارگاه‌های آشنایی با فعالیت‌های خوداشتغالی برگزار شود تا از این راه بستر آشنایی دانشجویان با افرادی که در سال‌های پیش در زمینه

منبع‌ها

- آگهی، ح، قربانی پیرعلی دهی، ف و صی محمدی، س. (۱۳۹۴). بررسی موانع خوداشتغالی از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی کرمانشاه. راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی، ۲ (۴): ۲۲-۲۸.
- ساکتی، پ. (۱۳۸۰). بررسی رابطه ابعاد اشتغال در بخش غیر متشکل (غیردولتی) با ویژگی‌های فردی، رشته تحصیلی و فعالیت‌های اقتصادی دانش‌آموختگان شاغل در استان‌های جنوبی کشور. مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- سالاری، ف، یزدان پناه، م، یعقوبی، ج و فروزانی، م. (۱۳۹۴). مقایسه قدرت دو تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده و تئوری شناخت اجتماعی در پیش‌بینی نیت و رفتار دامداران شهرستان سیرجان در رابطه با رفاه دام. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۸ (۳) (پیاپی ۳۱): ۲۷-۴۴.
- شنکلی نجف آبادی، م، محمدزاده، س، خسروی پور ب و یزدان پناه، م. (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر تمایل شغلی دانشجویان به استخدام: کاربردی از نظریه توسعه یافته رفتار برنامه‌ریزی شده. فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۰ (۴): ۷۵-۹۳.

صیف، م.، ثابت مهارلوثی، ع.، رستگار، ا. و احمد آبادی، خ. (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر قصد کارآفرینانه دانشجویان دانشگاهی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز. *مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی*، ۷ (۱۵): ۷۱-۸۵.

ظریفیان، ش.، پیش بهار، ا.، عادلای ساردوئی، م. و شریفی، ا. (۱۳۹۴). ویژگی‌های روانشناختی مؤثر بر کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، ۱۱ (۱): ۱۹-۳۰.

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۷). طرح آمارگیری سال ۱۳۹۷. قابل دسترس در: <https://www.amar.org.ir>

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۸). چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار بهار ۱۳۹۸. قابل دسترس در: <https://www.amar.org.ir>

موحدی، ر. (۱۳۹۶). بازدارنده‌های اشتغال دانش آموختگان کشاورزی. *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۹ (۴۱): ۷۹-۹۵.

موحدی، ر.، سعدی، ح.، اکبری، س. و عزیزی، م. (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی بیکاری دانش آموختگان کشاورزی: تحلیل کمی و کیفی. *تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۴۴ (۴): ۶۷۹-۶۹۲.

وطن خواه، ن. و رضایی مقدم، ک. (۱۳۹۴). شناخت روحیه کارآفرینی دانشجویان: مورد مطالعه دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، ۱۱ (۱): ۵۹-۷۱.

یزدان پناه، م. و رحیمی فیض آباد، ف. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر رضامندی و وفاداری کشاورزان شهرستان الشتر از کلاس‌های آموزشی ترویجی. *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۷ (۳۳): ۵۶-۷۲.

یزدان پناه، م. و مرداسی، غ. (۱۳۹۶). پیش‌بینی استفاده از کلاه ایمنی در بین کشاورزان موتورسوار با استفاده از مدل‌های روان‌شناسی در شهرستان شوشتر. *پژوهش‌های روستائی*، ۸ (۴): ۶۷۵-۶۸۸.

یزدان پناه، م.، خسروی‌پور، ب. و آزادی، ی. (۱۳۹۶ الف). بررسی سازه‌های مؤثر بر تمایل دانشجویان به خوداشتغالی: کاربرد نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده. *رویکردهای پژوهشی کارآفرینانه در کشاورزی*، (پیش شماره): ۵۷-۷۲.

یزدان پناه، م.، خسروی‌پور، ب. و آزادی، ی. (۱۳۹۶ ب). عامل‌های اثرگذار بر نیت خوداشتغالی در میان دانشجویان کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رامین خوزستان. *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۹ (۴۱): ۶۸-۷۸.

یزدان پناه، م.، خسروی‌پور، ب.، محمدی، ز. و دهقانپور، م. (۱۳۹۵). بررسی تمایلات فارغ التحصیلان کارشناسی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان نسبت به کارآفرینی. *کارآفرینی در کشاورزی*، ۳ (۲): ۷۷-۹۰.

یعقوبی، ج.، نجفلو، پ. و حق وردی، ا. (۱۳۹۵). بررسی ابعاد مختلف خوداشتغالی و موانع آن در میان دانشجویان دختر دانشکده کشاورزی (مطالعه موردی: دانشگاه زنجان). *زن در توسعه و سیاست*، ۱۴ (۳): ۳۴۳-۳۶۰.

Ayalew, M. M., & Zeleke, S. A. (2018). Modeling the impact of entrepreneurial attitude on self-employment intention among engineering students in Ethiopia. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 7 (1), 1-27.

Bakken, L. L., Byars-Winston, A., & Wang, M. (2006). Viewing clinical research career development through the lens of social cognitive career theory. *Advances in Health Sciences Education*, 11 (1), 91-110.

Baluku, M. M., Bantu, E., & Otto, K. (2018). Effect of Locus of Control on Entrepreneurial Attitudes and Self-Employment Intentions: The Moderating Role of Individualism. *Journal of Enterprising Culture*, 26 (03), 251-283.

- Blanco, Á. (2011). Applying social cognitive career theory to predict interests and choice goals in statistics among Spanish psychology students. *Journal of Vocational Behavior*, 78 (1), 49–58.
- Diegelman, N. M., & Subich, L. M. (2001). Academic and vocational interests as a function of outcome expectancies in social cognitive career theory. *Journal of Vocational Behavior*, 59 (3), 394–405.
- Flores, L. Y., Robitschek, C., Celebi, E., Andersen, C., & Hoang, U. (2010). Social cognitive influences on Mexican Americans' career choices across Holland's themes. *Journal of Vocational Behavior*, 76 (2), 198–210.
- Gafar, M., Yusoff, W. F. W., Kasim, R., & Martin, D. (2015). Attitude to business reality, perceived value creation and subjective norms: How they impact on students of higher learning institutions' self-employment intentions in Malaysia. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6 (5), 186.
- Rodríguez, C., Inda, M., & Fernández, C. M. (2015). Influence of social cognitive and gender variables on technological academic interest among Spanish high-school students: testing social cognitive career theory. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 1-21.
- Hagger, M. S., & Chatzisarantis, N. L. D. (2006). Self-identity and the theory of planned behaviour: Between- And within-participants analyses. *British Journal of Social Psychology*, 45 (4), 731–757.
- Hassan, R. A., & Bakri, M. Z. (2016). Self-efficacy and self-independence in promoting self-employment intention among university students. *Journal of Research in Business, Economics and Management*, 6 (2), 888-893.
- Isah UG, Garba AS (2015) Analysis of students' attitudes towards self-employment intention in tertiary institution in Nigeria. *Int J Small Bus Entrepreneurship Res* 3 (3):1–11.
- Komendantova, N., Yazdanpanah, M., & Shafiei, R. (2018). Studying young people' views on deployment of renewable energy sources in Iran through the lenses of Social Cognitive Theory. *AIMS Energy*, 6 (2), 216–228.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30 (3), 607–610.
- Krueger, N. F., Reilly, M. D., & Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of business venturing*, 15 (5), 411-432.
- Lent, R. W., Ezeofor, I., Morrison, M. A., Penn, L. T., & Ireland, G. W. (2016). Applying the social cognitive model of career self-management to career exploration and decision-making. *Journal of Vocational Behavior*, 93, 47–57.
- Majogoro, K., & Mgabo, M. R. (2012). Self-employment intention among university students: testing Ajzen's theory of planned behaviour (TPB). *International Journal of Physical and Social*, 2 (8), 67–84.
- Malebana, J. (2014). Entrepreneurial intentions of South African rural university students: A test of the theory of planned behaviour. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 6 (2), 130.
- Mijoč, J., Stanić, M., & Horvat, J. (2017). Measuring attitudes in the self-employment intention model: methodological considerations. *Croatian Operational Research Review*, Vol. 7, pp. 333–348.

- Omidi Najafabadi, M., Zamani, M., & Mirdamadi, M. (2016). Designing a model for entrepreneurial intentions of agricultural students. *Journal of Education for Business*, 91 (6), 338–346.
- Otache, I. (2019). Entrepreneurship education and undergraduate students' self- and paid-employment intentions: A conceptual framework. *Education and Training*, 61 (1), 46–64.
- Parastuty, Z., & Bögenhold, D. (2019). Paving the way for self-employment: Does society matter? *Sustainability (Switzerland)*, 11 (3), 747.
- Sawitri, D. R., Hadiyanto, H., & Hadi, S. P. (2015). Pro-environmental Behavior from a SocialCognitive Theory Perspective. *Procedia Environmental Sciences*, 23 (December), 27–33.
- Shan, H., & Shuqi, G. (2010). Research on Entrepreneurial Intention and Ability of Self-Employment for University Students. In D. Mingran & Y. Jianmu (Eds.), *Proceedings of the 7th International Conference on Innovation & Management* (pp. 1260–1264). Wuhan, China: Wuhan University of Technology Press.
- Shepherd, D. (2016). Decision Making in Entrepreneurship. In *Decision Making in Entrepreneurship*.
- Subhan, M., Zein, M., A., Hakimie Zainal Abidin, M., Ali, S., Amat, S., Yazid Abu Bakar, A. (2018). Reliability of self-employment intentions instrument among international students in Indonesian university. *International Journal of Engineering & Technology*, Vol. 7, p. 76.
- Yazdanpanah, M., Rahimi Feyzabad, F., Forouzani, M., Mohammadzadeh, S., & Burton, R. J. F. (2015). Predicting farmers' water conservation goals and behavior in Iran: A test of social cognitive theory. *Land Use Policy*, 47, 401–407.
- Yazdanpanah, M., & Forouzani, M. (2015). Application of the Theory of Planned Behaviour to predict Iranian students' intention to purchase organic food. *Journal of Cleaner Production*, 107, 342-352.
- Yazdanpanah, Masoud, Hayati, D., & Zamani, G. H. (2011). Investigating agricultural professionals' intentions and behaviours towards water conservation: using a modified theory of planned behaviour. *Environmental Sciences*, 9 (1), 1–22.

Comparing Theories of Planned Behavior and Social Cognitive Career Theory in Predicting Agricultural Students' Intention towards Self-employment in Khuzestan Agricultural Sciences and Natural Resources University

M. Yazdanpanah¹, B. Khosravipour², and Y. Azadi³

1- Associate Professors, Department of Agricultural Extension and Education, Agriculture Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Ahvaz, Iran.

2- Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agriculture Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Ahvaz, Iran.

3- PhD Student, Department of Agricultural Extension, Communication and Rural Development, Faculty of Agriculture, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

Abstract

The issue of unemployment and the increase in the number of university graduates is one of the most difficult challenges facing Iran. So that this issue has become one of the most significant problems mental for planners, policymakers, parents and young people, especially college graduates. Therefore, the purpose of this study was to compare the power of two theories of planned behavior and social cognitive career theory in predicting agricultural students' intention towards self-employment in Khuzestan Agricultural Sciences and Natural Resources University. The study population was undergraduate students of Khuzestan Agricultural Sciences and Natural Resources University (N=2233). After a screening process 23 questionnaires had to be removed due to inconsistencies and missing data. The statistical sample was 304 students that determined by Krejcie and Morgan table, and a random sampling method was used to collect data from students using questionnaire. The face validity of the questionnaire was confirmed by a panel of experts. The reliability of the main scales of the questionnaires was examined by teta coefficients, which ranged from 0.70 to 0.90, indicating the tool of study is reliable. The results of structural equation modeling showed that social cognitive career theory with 85 percent prediction of self-employment intention variable was more powerful than theory of planned behavior in predicting intention towards self-employment.

Index Terms: unemployment, self-employment, intention, theory of planned behavior, social cognitive career theory.

Corresponding Author: Y. Azadi

Email: azadi.yousof@gmail.com

Received: 16/07/2019

Accepted: 18/03/2020